

ปฐมแพทยจุฬา

๕๐ ปี

50 ปี แพทยศาสตร์จุฬาฯ ร่วมกับสภาภาคราชการไทย
พัฒนาการแพทย์ยุคใหม่ ก้าวไกลสู่สากล

ศาสตราจารย์นายแพทย์บุญรักษ์ กาญจนะโกคิน

เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งคณะแพทยศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2490 จนครบ 50 ปี ในปี พ.ศ. 2540 ก็จะทำให้ภาพอาจารย์ของคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ที่ได้เสียสละกำลังกาย กำลังใจ ด้วยความอุตสาหะพยายาม เข้ามาสอน นิสิตแพทย์รุ่นแล้วรุ่นเล่า อาจารย์ส่วนหนึ่งในระยะก่อตั้งเป็นแพทย์ที่สังกัดโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์อยู่แล้ว ส่วนหนึ่งโอนย้ายมาจากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ส่วนหนึ่งเป็นอาจารย์พิเศษ และอีกส่วนหนึ่งเป็นแพทย์ที่เพิ่งจบใหม่ และได้รับการชักชวนให้มาช่วยบุกเบิกคณะแพทยศาสตร์แห่งใหม่ อาจารย์เหล่านี้ใช้เวลายาวนานนับสิบปีในหน้าที่ “ครูแพทย์” พร้อมกับได้เกษียณอายุราชการไปตามระยะเวลาลดหลั่นกันไป ในบรรดาอาจารย์ผู้มีพระคุณที่ได้กล่าวถึงแล้วนั้น ส่วนหนึ่งยังได้อุทิศเวลาเข้ามาช่วยสอนเป็นอาจารย์พิเศษอีกกระยะหนึ่งหลังเกษียณ แต่มีครูเพียงท่านเดียวที่ได้ชื่อว่าเป็นครูแพทย์ผู้สอนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาจวบจนปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 50 ปี ที่ท่านได้อุทิศตนเป็นครูแพทย์ที่เหล่านิสิตให้การเคารพ นับถือ ยกย่องเป็นครูแพทย์ที่อาจารย์รุ่นใหม่ๆ ใช้เป็นตัวอย่าง เป็นแบบฉบับ ท่านคือ ศาสตราจารย์นายแพทย์บุญรักษ์ กาญจนะโกคิน “The Gross Father” แห่งภาควิชากายวิภาคศาสตร์

เมื่อมีประกาศตั้งคณะแพทยศาสตร์แห่งใหม่ที่ รพ. จุฬาลงกรณ์ ในช่วงต้นปีคือ มกราคม พ.ศ. 2490 ก็มีใบประกาศรับสมัครอาจารย์โรงเรียนแพทย์แห่งใหม่ โดยรับสมัคร 3 แผนก ได้แก่ แผนกกายวิภาคศาสตร์ แผนกสรีรวิทยา และแผนกพยาธิวิทยา แผนกละ 3 คน ซึ่งหลังจากนั้นไม่นานก็มีผู้ที่รักงานวิชาการ และเลือกเป็นอาจารย์โรงเรียนแพทย์ใหม่สมัครเป็นอาจารย์ใน 2 แผนกแรกจนครบ หนึ่งในอาจารย์ใหม่รุ่นบุกเบิกในทางกายวิภาคศาสตร์ก็คือ ศ.นพ. บุญรักษ์ กาญจนะโกคิน

ในช่วงภาคต้นของปีการศึกษาที่เปิดสอนในพ.ศ. 2490 แผนกกายวิภาคศาสตร์ได้รับหน้าที่สอนนิสิตแพทย์ศาสตร์รุ่นแรกก่อนตลอด 20 สัปดาห์แรกของปีการศึกษา เนื่องจากอาจารย์นั้นเป็นอาจารย์ใหม่ทั้งหมด ไม่มีอาจารย์เก่าให้ปรึกษาข้อสงสัยต่างๆ อาจารย์ใหม่ชุดแรกจำนวน 4 คน โดยเฉพาะกลุ่มที่เพิ่งสำเร็จเป็นแพทย์ต้องเรียนกันเองในตอนกลางคืนเพื่อให้พร้อมที่จะเข้าสอนและคุมปฏิบัติการในวันรุ่งขึ้น อาจารย์ประจำชุดแรกประกอบด้วย ศ.นพ. มั่นเย็น ทวีพัฒน์ หัวหน้าแผนกกายวิภาคศาสตร์ นายแพทย์ทองจง มั่นยานนท์ นายแพทย์ธานี ศิริยง และ นพ. บุญรักษ์ กาญจนะโกคิน

ในปีแรกที่คณะแพทยศาสตร์ เปิดการสอนนั้น คณะไม่มีตึกของตนเองเลยแม้แต่สักหลัง ทางปริคณิน

ปฐมแพทยจุฬา 50 ปีนี้ เป็นบทความที่รวบรวมเรียบเรียงถึงประวัติ เหตุการณ์ ตลอดจนบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิวัฒนาการของโรงเรียนแพทย์แห่งนี้อย่างจริงจังเรื่องมาถึงปัจจุบัน บทความอาจไม่ได้บันทึกไล่เรียงตามลำดับเหตุการณ์ หรือสมบูรณ์ครบถ้วน การกล่าวอ้างถึงเฉพาะบางบุคคลก็ได้หมายความว่า ท่านผู้มีคุณูปการต่อคณะแพทยศาสตร์อีกหลายท่านจะไม่ได้มีส่วนสำคัญ แต่เป็นการหยิบยกเพียงบางส่วนบางตอน ตามที่ผู้เรียบเรียงจะสนใจหยิบยกขึ้นมา เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ชาวแพทยจุฬาฯ ได้รำลึกย้อนอดีต ในวาระที่คณะแพทยศาสตร์แห่งนี้ ได้ถือกำเนิดมาจนครบ 50 ปี ในปีพุทธศักราช 2540 นี้

ที่เปิดสอนก่อนนั้น อาศัยตึกของสภาอากาศไทยทั้งสิ้น ซึ่งทางสภาอากาศไทยก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นับว่าเป็นการมองการณ์ไกลของ ศ.นพ. เฉลิม พรหมมาส ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และศาสตราจารย์พลตรีพระยาดำรงแพทยาคณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคนบดคนแรกด้วย ในด้านโรงพยาบาลนั้นก็ได้ประโยชน์จากโรงเรียนแพทย์ ส่วนโรงเรียนแพทย์ก็ได้อาศัยโรงพยาบาลด้านคลินิก

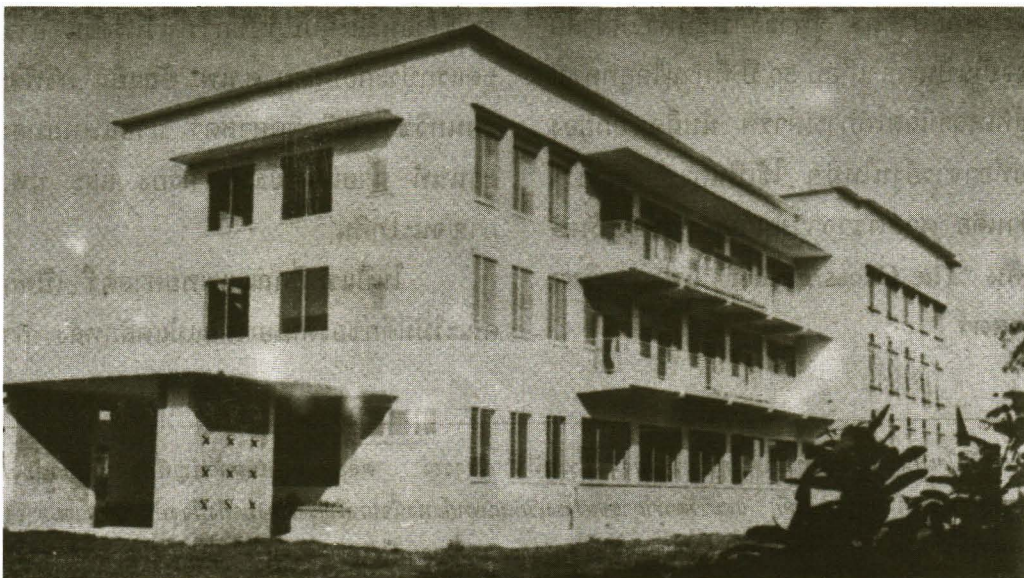
สถานที่ที่ใช้สอนของแผนกกายวิภาคศาสตร์ ขณะนั้นมีเรือนไม้ 3 หลัง ตึกผสมไม้อีก 2 หลัง เรือนพิพิธภัณฑน์ เป็นเรือนไทย 2 ชั้น ใช้เป็นสถานที่เรียน เรือนไฟบูลย์ชั้นล่างเป็นที่เรียน ชั้นบนเป็นห้องพักอาจารย์ (ปัจจุบันรื้อไปสร้างตึกนิติเวชศาสตร์) เรือนสายหยุดชั้นล่างใช้เป็นห้องพักอาจารย์ (ปัจจุบันรื้อไปสร้างตึกเวชศาสตร์ป้องกัน) เรือนไม้เล็ก ๆ ชั้นเดียวอีก 2 หลัง ใช้เป็นห้องทำงานหัวหน้าแผนกและเป็นห้องพักอาจารย์ ซึ่ง ศ.นพ. บุญรักษา กาญจนะโกติน และอาจารย์ นพ. ธานี ใช้เป็นที่ฝึกและหาความรู้ความชำนาญในช่วง 3 ปีแรกที่สอน เพื่อเรียนล่วงหน้าและเตรียมการสอนสำหรับวันรุ่งขึ้น นับว่าเป็นความรับผิดชอบและเสียสละของอาจารย์เป็นอย่างมาก

อาจารย์บุญรักษาได้มีโอกาสไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เมืองมิชิแกน และพิตต์สเบิร์ก ในเวลานั้นได้ศึกษาค้นคว้าความรู้และหาประสบการณ์เพิ่มเติมรวมทั้งได้ช่วยสอนนักศึกษาแพทย์ที่พิตต์สเบิร์กด้วย ใช้เวลาอยู่ประมาณ 1 ปี จึงได้กลับมาช่วยบุกเบิกสร้างภาควิชากายวิภาคศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ ต่อ

ประมาณเกือบปลายปี พ.ศ. 2496 ตึกกายวิภาคศาสตร์จึงได้เริ่มลงมือก่อสร้างและแล้วเสร็จกลางปี พ.ศ. 2497 ทำให้มีสถานที่อย่างดีในการเรียนการสอน การเตรียม specimen และศพอาจารย์ใหญ่ที่ใช้สอน อาจารย์บุญรักษา เป็นผู้ที่ต้องลงไปเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือและสื่อการสอนด้วยตนเองด้วยความอุตสาหะตลอดมา แม้กระทั่งการเตรียม Section Topographic Anatomy

ในปี พ.ศ. 2512 อันเป็นช่วงหลังจากที่ ศ.นพ. บุญรักษา กาญจนะโกติน เข้ารับตำแหน่งหัวหน้าภาคได้ 1 ปี ได้มีการต่อเติมเสริมสร้างตึกกายวิภาคศาสตร์หลังเดิมทำให้มีห้องเรียนกว้างขวางขึ้น ห้องพักสำหรับอาจารย์ที่มีจำนวนมากขึ้น และมีห้องปฏิบัติการสำหรับทดลองค้นคว้าในสัตว์ทดลองเพิ่มขึ้น ดังที่เห็นในปัจจุบัน

ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะแพทยศาสตร์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกายวิภาคศาสตร์นั้น

ภาพที่ 1 ตึกกายวิภาคศาสตร์ เมื่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2497

ในช่วงปี พ.ศ. 2490-2503 แผนกวิชากายวิภาคศาสตร์
รับผิดชอบสอนวิชา Gross Anatomy, Histology และ
Embryology ตลอด 20 สัปดาห์แรกของปีการศึกษา
สำหรับนิสิตปีแรก ส่วนปีที่ 2 รับผิดชอบสอน
Neuroanatomy และ Topographic Anatomy

หลังจากปี 2504 มาจนถึง 2538 ได้เปลี่ยนวิธี
การสอนมาเป็นการสอนตลอดทั้งปีแต่สลับสับกับสรีรวิทยา
ศ.นพ. บุญรักษ์ กาญจนโกคิน เป็นผู้ที่มีส่วน
สำคัญในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน
กายวิภาคศาสตร์ให้เจริญก้าวหน้าตลอดระยะเวลาตั้งแต่
เริ่มเข้ามาสอนจนถึงปัจจุบัน ส่วนที่สำคัญที่สุดประการ
หนึ่งได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนชำแหละศพจาก
เดิมที่เคยต้องใช้ศพ 2 ศพ มาเป็นศพเดียว เพื่อให้
สิ้นเปลืองศพอาจารย์ใหญ่น้อยลง นิสิตไม่ต้องเปลือง
แรงงานและเวลาในการชำแหละศพ ทำให้มีเวลาศึกษา
รายละเอียด ไม่ต้องเร่งรีบ

นอกจากนี้อาจารย์ยังได้เรียบเรียงคู่มือการ
ชำแหละศพใหม่ โดยอาศัยหลักการของ Professor
Woodburne ได้เริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการสอนดังกล่าวตั้งแต่
ปี พ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นปีที่อาจารย์เข้ารับตำแหน่งหัวหน้า
ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ และเป็นปีที่นิสิตเตรียมแพทย์
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรุ่น 22 มีจำนวนเพิ่มขึ้น
จากเดิมเป็น 2 เท่า ซึ่งต้องสอนเป็น 2 ชุด คือ ชุดปกติ
และชุดภาคค่ำด้วย ทั้งนี้ได้มีการประเมินต่อมาว่า วิธี
การที่ปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้รับผลดีกว่าเดิมในการเรียน
การสอน Gross Anatomy

บุคลิกส่วนตัวของอาจารย์มีลักษณะน่าเกรงขาม
แต่กอร์ปด้วยน้ำใจไมตรีและความเมตตาต่อศิษย์ รูปร่าง
สูงใหญ่แต่เสียงนุ่มลึกเป็นกังวาน ติดตรึงอยู่ในความ
ทรงจำของนิสิตแพทย์รุ่นแล้วรุ่นเล่า อาจารย์เปรียบ
เสมือน Textbook เล่มโตที่บรรจุสรรพวิชาด้าน Gross
Anatomy ไว้อย่างสมบูรณ์

ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๑๐0
ลูกศิษย์และครอบครัว กาญจนโกคิน
ขอเรียนเชิญท่านเป็นเกียรติและร่วมรับประทานอาหาร

เนื่องในโอกาส
ฉลองอายุครบรอบ ๗๒ ปี
ของ อาจารย์หมอบุญรักษ์ กาญจนโกคิน
ณ ห้องบอลรูม โรงแรมเพนทีกซ์ อโนมา ไฮเค็ด อ. ราชดำริ
วันอาทิตย์ที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๙
เวลา ๑๑.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

ขอเชิญร่วมสมทบทุนการศึกษา ช่วยเหลือนักศึกษาที่ขาดแคลน
งคชของขวัญ

ภาพที่ 2 การจัดงานฉลองอายุครบรอบ 72 ปี ให้แก่
อาจารย์หมอบุญรักษ์ กาญจนโกคิน

ศ.นพ. บุญรักษ์ ได้พยายามพัฒนาปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนกายวิภาคศาสตร์ โดยเฉพาะ Gross Anatomy เรื่อยมา ส่วนในสาขาอื่นก็ได้วางแผนพัฒนาบุคลากรขึ้น ทำให้กายวิภาคศาสตร์ของจุฬาก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับจนถึงทุกวันนี้

เป็นที่น่ายินดีว่าในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 ที่ผ่านมา เหล่าลูกศิษย์ได้ร่วมกันจัดงานฉลอง

ครบรอบ 72 ปี ให้ท่านอาจารย์และได้จัดกิจกรรมเพื่อเป็นเกียรติยศแก่อาจารย์ เป็นงานยิ่งใหญ่มีลูกศิษย์มาร่วมงานอย่างคับคั่ง

ปุมแพทย์จุฬา 50 ปี ตอนนี่จึงขออุทิศเนื้อที่แก่ศาสตราจารย์นายแพทย์บุญรักษ์ กาญจนะโกคิน ปุชนียบุคคลท่านหนึ่งของคณะแพทยศาสตร์ ผู้เป็น “ครูผู้สอนตั้งแต่ก่อตั้งแพทย์จุฬาจนถึงปัจจุบัน”

เรื่อง สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ

ภาพ สมลักษณ์ จารุลักษณะนันท์

หมายเหตุ

จุฬาลงกรณ์เวชสารยินดีต้อนรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในคอลัมน์พิเศษ “ปุมแพทย์จุฬา 50 ปี” ซึ่งจะมีอยู่ตลอดระยะเวลาในวารสารจุฬาลงกรณ์เวชสาร ประจำปี 2539 และ 2540 โดยจะขอถือเป็นโอกาสอันดีในกิจกรรมร่วมเฉลิมฉลอง 50 ปี แห่งการก่อตั้งคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนึ่งขอเท็จจริงในบทความหากท่านผู้อ่านท่านใดเห็นว่าคลาดเคลื่อน ขอความกรุณาแจ้งมายังบรรณาธิการ เพื่อจะได้ตรวจสอบและเก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงต่อไปในอนาคต